

# "YAZIÇININ ƏSƏRLƏRİNDƏ HƏYATIN NƏBZİ DÖYÜNMƏLİDİR"

**Təkcə Azərbaycanda yox, xarici ölkələrdə də kifayət qədər tanınmış yazıçı Hüseynbala Mirələmovla ədəbi mülahizələr**

Bir neçə roman, povest və memuar müəllifi, əsərləri 49 ölkədə nəşr olunmuş Hüseynbala Mirələmovla söhbətimizə belə başladım:

**- Hüseynbala müəllim, xoş gördük Sizi, yaşınızın müdrik çağında özünüzdə necə hiss edirsiniz?**

- Yaşın üçüncü çağı böyük məhfumdur. Hər bir insan istər ki, yaşadığı mühtədə tanınsın, şöhrət qazansın, müdrik olmağa qədəm qoysun. Yaşadığımız həyat gözəldir. Lakin bu gözəlliyi duyan, onun çalarlarına rəssam gözü ilə baxan, yaxşını pisdən ayıran insandır. Yaşadığı dünyaya yaradıcı insanın əli ilə zینətlənir, gözəlləşir. Lakin bir məsələ də var ki, hər ötən il bizi qocalıqın müdrik çağlarına doğru aparır. Əsas məsələ isə ruhla bağlıdır. İnsanın ruhu gözəl görünməyə də, biz onu qəbul edirik. İnsanın ruhu, düşüncəsi, təfəkkürü gənc olmalıdır. Ruh həyatdır, gənclikdir. Şükürlər olsun ki, zaman mənə qismət olmuş düşüncəmi, əqidəmi əlimdən ala bilməyib. Həyatımda bir sıra məni incik salan hadisələr baş versə də, özümü yaxşı hiss edirəm.

**- Necə oldu ki, ədəbiyyat aləminə gəldiniz?**

- Nənəm mənə qəmli bir əhvalat danışmışdı. Mən eşitdiklərimin əsasında "Bir tikə çörək" adlı hekayə yazdım və onu Lənkəranın "Leninçi" qəzetinə göndərdim. O vaxt qəzetin redaktoru Tofiq Həsənov idi. Redaksiyanın çağırışı ilə dostumla birgə baş redaktorun yanına getdik. Həmin vaxtlar 7-ci sinifdə oxuyurdum. Hekayə redaktora təsir elədiyindən mənə dedi: "Hüseynbala sizsiniz?" "Bəli, mənəm" - dedim. "Hekayəni sən yazmışsın?" "Mən yazmışam", - dedim. Tofiq Həsənov Asif Quliyevə tərəf dönərək dedi: "Yaxşı hekayədir, onu növbəti nömrədə çap edərsən". Mənim hekayəm 7 noyabr 1961-ci ildə "Leninçi" qəzetində dərc olundu. Beləliklə, mənim ədəbi mühtədə cığır açdığım gün başladı. Soruşa bilərsiniz ki, niyə mən ədəbiyyatçı və ya jurnalist olmadım? Orta məktəbdə mənə dərs deyən müəllimlərimdən Dilruba Camalova, Əliheydər İsayev - mənim fizika və riyaziyyat müəllimlərimin təkidilə mən mühəndis olmağı seçdim. Düzü, yazmaq bacarığım olsa da, mənə Çexovu, Nərimanovu, Çingiz Aytmatovu misal götürüb, deyirdilər ki, onlar da qeyri-ixtisas idilər, amma ədəbi yaradıcılıqla məşğul olurdular. Ona görə də mən mühəndisliyi seçdim.

Bununla yanaşı, mən bu maraqlı və sirli bir aləmə - ədəbiyyat mühtədə düşdüm və buna peşiman da deyildim.

**- Ötən illərdə bir professor, vəzifə sahibi kimi xeyirxahlığı hamıya həlli olan tanınmış yazıçı kimi həyatınızda iz buraxan hadisələrdən danışın. Nəyi qazandıq, nəyi itirdiniz?**

- Mən həyatda çox nikbinəm. Zəhmətin ətrini hələ uşaqlıq illərində duymuşam. Lənkərandakı 3 nömrəli məktəbə ilk dəfə 1-ci sinifə getməyimlə əlaqədar atamın ölündən tutub məktəb ləvazimatlarını almağa birgə getdik. Həmin gün bazarada atamın bir tanışi bizə rast gəldi. O, dedi: "Fazil kişi, hara belə?" Atam cavabında: "Uşaq məktəbə gedəcək, dərs ləvazimatı almalyıq". Həmin kişi belə dedi: "Özünüzdə niyə incidirsiniz? Guya, oğlun oxuyub nazir olacaq?"

Bu sözlər Hüseynbalanın uşaq hafizəsinə yazıldı. Öz-özünə fikirləşdi: "Məgər mən oxuyub nazir ola bilmərəm?" Beləliklə də, mən Lənkərandakı 2 nömrəli orta məktəbi gümüş medalla başa vurdum. Sonra o dövr Azərbaycan Politexnik İnstitutunu bitirdim. Məni Lənkərandakı 4 sayılı Qaz Tikinti İdarəsinin baş mü-

həndisi təyin etdilər. 1980-ci ildə Azərbaycanda 1 mln-cu abonentin evini qazlaşdırmaq mənə nasib oldu. Təqribən 2 ildən sonra həmin idarənin rəisi təyin olundum. 35 yaşında Qırmızı Əmək Bayrağı Ordeninə layiq görüldüm. O dövrdə Ulu Öndərimiz mükafatı şəxsən özü mənə təqdim etdi və dedi: "Sən gənc bir mütəxəssis kimi gələcəkdə daha böyük uğurlar qazanmalısan. Çalış, məsuliyyətli ol! Bu sənin üçün avansdır".

Ərəb ölkələrində Heydər Əliyevin kitablarının təqdimatı zamanı Asiya və Afrika Yazıçılar Birliyinin üzvü, Qırğızistan Yazıçılar Birliyinin üzvü seçildim. 2003-cü ildə Prezident seçkilərində fəal iştirak etdim, zənginləşən qaçqınlara maddi və mənəvi dəstək olduğuma görə Zəngilan Rayon İcra Hakimiyyətinin sərəncamı ilə Zəngilanın fəxri vətəndaşı seçilmişəm.



1986-cı ildə məni Bakıya işləməyə dəvət etdilər. Azərbaycan Qaz Tomir Tikinti Trestinə rəis təyin olundum. Sonrakı illərdə çox sürətlə vəzifə pillərində irəliləməyə başladım. Maye Qaz üzrə Respublika İstehsalat Birliyini baş direktor, Azərbaycan Dövlət Yanacaq Komitəsinə sədrin I müavini və iki il də sədrin vəzifəsini icra etmişəm. Sonuncu iş yerim Azərbaycan Qaz Emalı Zavodu olmuşdur. 15 il Yeni Azərbaycan Partiyası Xətai rayon təşkilatının sədri oldum. Eyni zamanda Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetində 15 il kafedra müdiri işlədim. Yaşadığım rəngarəng həyat məni yeni əsərlər yazmağa ruhlandırdı.

Mənə xoş təsir bağışlayan hadisələrdən bir də bizim möhtərəm Prezident Çinə rəsmi səfər edərkən, Çinin ölkə başçısı ona məlumat verdi ki, Ulu Öndər Heydər Əliyev haqqında olan kitab Çin dilinə tərcümə edilib. Və bu kitab növbəti Çində, eyni zamanda bir neçə xarici ölkədə - Yunanıstanda, Serbiyada, Türkiyədə, Özbəkistanda, İspaniyada və s. ölkələrdə tərcümə olunaraq çap olunmuşdur.

Daha bir maraqlı faktı diqqətinizə çatdırmaq istədim. İndiki baş nazir Əli Əsədov o dövr Prezident Aparatında Ulu Öndər Heydər Əliyevin köməkçisi işləyirdi. O, mənə zəng vurub dedi: "Bu günlərdə vaxt olsa, Prezident Aparatına gələndə mənimlə görüşərsən. Razılaşıdıq. Onunla görüşdüm, bir xeyli söhbət etdik otaqda. Mənə dedi ki: "Bilirsən nə oldu? Cənab Prezident məni otağına çağırdı. Adətən onun məsəsinin üzəri tərtomiz olur. Nəzər diqqətini onun stolonun üzərində olan kitab çəkdi. Mən otağa daxil olduqdan sonra kitabın üz qabığını mənə göstərib soruşdu: "Əli, sən bu kitabı oxumusan?" - Mənsə cavabında: "Kitab mənə olsa da, onu hələ oxumamışam" - dedim. O, mənə irad tutdu ki, bu kitabı oxumaq lazımdır, çox gözəl əsərdir. Söz verdim ki, tezliklə həmin ki-

tabı oxuyacağam. Söhbət mənim yazdığım "Xocalot" povestindən gedirdi. Bu mənim həyatımın ən xoşbəxt, ən gözəl anlarından biri kimi hafizəmə yazıldı. "Xocalot" povestinin ön səhifəsində böyük şairimiz Bəxtiyar Vahabzadənin mənə yazdığı məktub haqqında da söz açmaq istədim. Məktubun son sətirlərində belə deyilir: "Vətən torpağının Hüseynbala Mirələmov kimi oğulları vardır. Baxmayaraq ki, o, tamamilə başqa bir peşənin sahibi olsa da, bizim Qarabağ dərdimizi böyük bir ustalıqla, professional yazıçı səviyyəsində elə bir şəkildə qələm almışdır ki, millətimizin mənəvi gücünə inanmaq mümkün deyil".

**- Yazıçı həyatın gerçəkliklərini öz əsərlərində əks etdirir, bədii səlnamə yaratmaqla cəmiyyətdə fəci təmizləməni həyata keçirir. Amma dünya düzəlmir ki, düzəlmir. Sizcə buna səbəb nədir?**

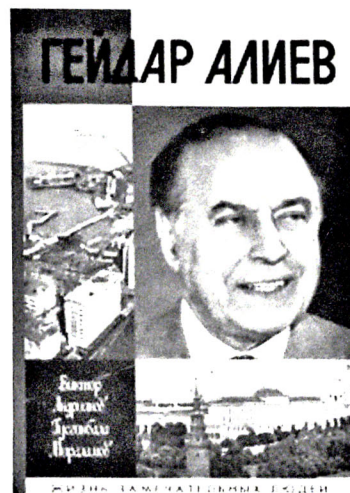
- Çox doğru buyurursunuz. Bu məsələ yazıçılarla birlikdə məni də narahat edirdi. İlk gənclik illərimdən indiyə qədər çalışıram ki, əsərlərimdə cəmiyyəti narahat edən problemlərin həllini əks etdirəm. Buna necə nail olmuşamsa, onu oxuculardan soruşun.

**- Əvvəlki illərdə aldığımız bilgiyə əsasən kolumbiyalı yazıçı Qabriyel Qarsiya Markes və qırğız yazıçısı Çingiz Aytmatov əsərləri ən çox oxunan yazıçılar sırasında idi. Siz sağlığında Çingiz Aytmatovla dostluq edirdiniz, Azərbaycan mətbuatı bu barədə geniş yazılar dərc etmişdi. O xoş anları necə xatırlayırsınız?**

- Doğru buyurursunuz. Məşhur yazıçı Qabriyel Qarsia Markeslə yanaşı, Çingiz Aytmatov da əsərləri ilə daha çox tanınan yazıçılar sırasında. Mənə Çingiz Aytmatovla iki dəfə - Moskvada və Brüsseldə görüşmək nasib oldu. Bakıda işə dövlətlə onunla görüşdük, dostlaşdıq. Çingizlə dünya ədəbiyyatından, onun bəşəri mahiyyətindən, bədii əsərlərinin cəmiyyətdə və insan həyatındakı rolundan, tərbiyəvi əhəmiyyətindən, estetik mahiyyətindən danışdıq. Məncə o, iki dəfə Nobel mükafatına layiq olanlardan daha üstün bir yazıçı idi. Mənim üçün də Çingiz ən böyük yazıçıdır, türk dünyasının fəxridir. Onun nərsi şeirlə cəlallənir, romanları və povestləri şairənə ruhda yazılıb. Toxunduğu problemlər isə bu gün də öz aktuallığını qoruyub saxlayır. Çingizlə bağlı mənim həyatımda unudulmaz bir hadisə baş verdi. O, mənə "Yıxılan dağlar" və ya "Əbədi gəlin" romanının əlyazmasını avtoqraf yazıb bağışladı və bildirdi ki, "Mən həyatımda ilk dəfədir ki, öz əlyazmamı kimsəyə bağışlayıram, o da sənsən". Çingiz Aytmatov mənim üçün çox böyük yazıçıdır. Onun "Cəmilə", "Ana tarla", "Köşək gözü", "İlk müəllim" adlı dörd povesti var. Çingiz Aytmatov əsərlərində həyatın iliyini tuturdu. Onu heç vaxt unutmuram, xatirələrimdə yaşadıram.

**- Azərbaycan ədəbiyyatında bəzi istisnalari çıxmaq şərtlilə başqa xalqların dillərinə məsələn, (ingilis, ispan, rus və fransız dillərində) tərcümə işində geridə qalırıq, problemlərdən qurtula bilmirik. Sizcə nə etməliyik?**

- İlk öncə onu deyim ki, Azərbaycanda hardasa 10 mln əhali yaşayır. Forz edək ki, onun 3 mln-u uşaqlardır. Gəlin bəxəq görək, təqribən qalan 6-7 mln əhəlinin neçə faizi mətaliyə edir? Birinci burdan başlamaq lazımdır ki, əhali kitab oxumağa marağını artırsın. Yadına gəlsin ki, keçmiş Neftçilər prospektində bir mağaza var idi. Orada kitabları talonla satırdılar. Alıcılar səhər saat 5-dən növbəyə düzülürdülər. Xüsusilə də, görkəmli adamların həyatı haqqında olan kitablara marağ daha çox idi. Birinci burdan başlamaq lazımdır ki, insanlara kitab oxumağa həvəsi artırmaq lazımdır. Necə deyirlər, əvvəl evin içi, sonra



çölü. İndi isə kitab mağazaları yox dərcəsindədir. Xüsusilə də, rayonlarda bu iş daha bərbəddir. Kitab oxumayanın elmi düşüncəsi, təfəkkürü zəif olur. Bəs biz necə edək ki, kitab oxunsun? Xarici ölkə ədəbiyyatına marağ çoxalıb. Bəs, bizim ədəbiyyata? Azərbaycanda da bir çox maraqlı ədəbi əsərlər və onların yaradıcıları: şairlər, yazıçılar var. Məsələn, bunlardan Anar, Çingiz Abdullayevi, Elçini, İlyas Əfəndiyevi, Rəsul Rzanı, Səməd Vurğun, Bəxtiyar Vahabzadə, Məmməd Araz və s. onlarla ədəbi yaradıcılıqla məşğul olmuş görkəmli qələm ustalarını misal götürmək olar. Biz əvvəlcə millətimizə öz şair və yazıçılarını sevdirməliyik, daha sonra tərcümə məsələlərini gündəmə gətirməliyik. Ümumiyyətlə, Azərbaycan ədəbiyyatı çox zəngindir. İstər yaşlı nəsil, istərsə də gənc ədəbiyyatçılarımız. Onların arasından çox gözəl istedadlar yetişir. Məsələn mənim yadıma gəlir ki, biz gənc olanda "Azərbaycan" və "Ulduz" jurnallarına abunə olmaq üçün haftələrlə mərkəzi poçta növbə tutmaq üçün gedib-gəldirdik. Mənə deyirdilər ki, "yer yoxdur". Vaxtilə 100 minlərlə tirajla çap olunan jurnallar indi 300 tirajla çap olunur. Həqiqətən acınacaqlı vəziyyətdir.

**- Məncə bunun səbəbini, kökünü araşdırmaq lazımdır...**

- Səbəbi odur ki, mədəniyyətimiz getdikcə sarsılır. Mən "Xəzər" televiziyasında aparıcı Səyyarə xanımın "Ovqat" verilişində çıxışlarımda birində bu məsələyə toxunmuşdum. Verilişdə yazdığım "Vəsiyyə" pyesimlə bağlı iştirak edirdim. Mənimlə yanaşı rejissor Firudin Məhərrəmov və filmə çəkilən Kazım adlı aktyor iştirak edirdilər. Geniş müzakirə zamanı mən dedim ki, (hələ o zaman bizim torpaqlarımız işğal altında idi) biz gec-tez Qarabağı azad edəcəyik. Ancaq buna baxmayaraq, mədəniyyətimiz getdikcə sarsılır. Mədəniyyətimizin ekolojiyası getdikcə çirklənir.

Eyni zamanda qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycan ədəbiyyatında bir çox yazıçı və şairlərin əsərləri xarici dillərə tərcümə olunub. Həmin əsərlər həm bədii xislətinə, bəşəri məzmununa görə fərqlənir, insanları həmişə xeyirin şər üzərində qələbəsinə çağırır. Mən elə fikirləşirəm ki, tərcümə işinə elə-bələ adlı hal kimi baxmaq olmaz. Tərcümə mərkəzləri yaradılmalı, həm də bu işə peşəkarlar məşğul olmalıdır. Bədii tərcümə, elmi tərcümə, sətiri tərcümə bir-birindən fərqlənir. Hər kəs bildiyi kimi tərcümə edərsə, bunun səmərəsi olmaz. Mən demədim ki, tərcümə işində çox geridə qalıraq. Düzü, problemlər var, bu problemləri aradan qaldırmaq üçün fədakarlıq, rəsmi qurumların dəstəyi olmalıdır.

(Davamı 9-cu səhifədə)

# “YAZIÇININ ƏSƏRLƏRİNDƏ HƏYATIN NƏBZİ DÖYÜNMƏLİDİR”

(Əvvəli 4-cü səhifədə)

- Bir əlində qələm, bir əlində qılınç tutan gənc, lakin qüdrətli dövlət başçısı, sərkərdə və şair Şah İsmayıl Xətai dünyada böyük qəhrəmanlıq və şücaət göstərmişdir. İndinin özündə Şah İsmayıl Xətai haqqında müxtəlif ölkələrdə kitablar yazılır, fərqli mülahizələr söylənilir. Siz də “İki şah, iki sultan” trilogiyasının bir kitabını Şah İsmayıl haşr etmişiniz. Nədənsə bu roman ədəbi təhqidçilərin diqqətindən yayındı...

- Mən öz əsərimdə - “İki şah, iki sultan” trilogiyasında bu barədə açıq şəkildə yazmışam. Türk hökmdarı Sultan Səlim Yavuz Çaldıran ərazisinə gəlir. Bu barədə mənim “Azərbaycan” qəzetində bir yazım dərc olunmuşdu. Məqalənin adı “Günəş ləkə götürməz” adlanırdı. Bu məqaləni Türkiyə internet portallarından birində Rauf Çamuroğlunun “İsmayıl” romanına xitabən yazmışdım. Mən öz məqaləmdə o yazıçıya sualla müraciət edərək, onun hansı əsasla qüdrətli bir şahı “İsmayıl” adlandırdığını sət təhqid etmişdim. Orada bir məqamı sizə deyim ki, məqalədə Sultan Səlim Yavuz belə bir sualla xitab etmişəm: “Türk sultanı Sultan Səlim Yavuz! Səni Türkiyədən Çaldıran ərazisinə kim çağırırdı? Çaldıran ərazisi Azərbaycana məxsus idi. Nə üçün bu əraziyə gəldin? Belə çıxır ki, “Çaldıran” savaşını siz başlamısınız”. Mən öz romanımda da yazmışam, Şah İsmayıl Xətai olduqca mərd, məğrur və ağıllı bir sərkərdə idi. Bu savaşda uduzan mənə, bütün türk dünyası oldu. Əsərdə mən hadisələrə də qiymət vermişəm.

Şah İsmayıl Xətai bir dövlət başçı-



stı, sərkərdə, şair kimi də bənzərsiz olmuşdur. O, Azərbaycan türkcəsində divan yazan ilk şairdir. Şah İsmayıl gənc olmasına baxmayaraq, böyük bir əraziyə malik Səfəvi imperiyasını yaratmışdır. Onun həyata keçirdiyi islahatlar o dövr üçün çox böyük hadisə idi. Bu barədə arxivlər və sənədlər araşdırılıb, etibarlı mənbələrə istinadən kitablar yazılıb və mətbuatda məqalələr dərc edilib. Karl Marks Şah İsmayıl Xətai haqqında demişdir: “Əgər Yaradan dünyaya bir general göndəribse, heç şübhəsiz ki, bu Şah İsmayıldır. Nə Napoleon, nə Sezar, nə Atilla, nə Çingiz, nə də digərləri onun kimi hərbiçi, savaşı deyildi. Çünki bu Qızılbaş Şahı 14 ildə 14 ölkəni, 357 şəhəri fəth etdi, ordunun önündə savaşıaraq, canlı iz buraxdı”.

Qald ki, adını çəkdiyiniz romanın ədəbi təhqidin diqqətindən kənarında qalması, bu onların öz işidir. Görək heç nə diqqətdən yayınmasın...

- Sizə söz qiymət necədir, söz dəyərini itiribmi? Yazıçı və şairlərin, xüsusilə də gənclərin kitablarının tez-

təslik təqdimatını keçirmə mərasimləri ilə rastlaşırıq. Bəzən kiçik, həm də zəif yazılmış kitabın müəllifini o ki, var tərifləyirlər. Tanınmış qələm sahibinin belə təqdimatlara ehtiyacı varmı?

- Sizə inandırım ki, mənim dostlarımla mənə iradı, yazdığım gözəl əsərlərin təbliğ edilməməsidir. Mən çox nadir hallarda kitab təqdimatları keçirirəm. Əsasən kitablarımı dostlarıma hədiyyə edirəm. Amma bu payızda fikrim var ki, bir təqdimat keçirim. Bu sizə bağışladığım “Bəyaz buludlar üstə” kitabının təqdimatı olacaq.

O ki, qaldı sözə, doğrudan da, Əlahəzrət Söz yazıçı və şairlərin əlində çox qüdrətli bir vasitədir. Başər övladının ən böyük kəşfi insan zəkasının nuru, durudan duru olan sözdür. Sözün gücü ordunun gücünə bərabərdir, əmr sözlərdən ibarətdir.

Mənə, söz dəyərini itirməyib, əksinə, söz daha da cəlalanıb, mənə dəyərini artırıb, yeni məzmun kəsb edib. Söz, kitab - nəsillərin nəsillərə vəsiyyətidir.

- Yazıçı kitab yazır, onu özü satmalı, oxucuya çatdırmalıdır. Sovet dönəmində isə belə deyildi. Kitab çapdan çıxan kimi dövlət onun pulunu ödəyirdi. Elə yazıçılar var ki, çörəyi yalnız qələmindən çıxır. Əgər onun kitabı satılırsa, o nə etməlidir?

- Mənə elə gəlir ki, bizim ən böyük qaygılarımızdan biri Qarabağla bağlıdır. Yəni, qayğı dedikdə, mən Qarabağın yenidən çiçəklənməsini, həyata qayıtmasını, bərpasını nəzərdə tutaram. Məndə bir hiss var ki, bu məsələ yüksək səviyyədə öz həllini tapandan sonra bizim dövlətimiz bu sahədə bir qayda yaradacaq. Belə ki, ölkə başçısı həmişə sənət adamlarına, yazıçı və şairlərə, ümumilikdə ədəbi mühitə diqqət və qayğı ilə yanaşır. Mənə elə gəlir ki, bu ədəbi cameədən olanlar üçün də mühüm bir addım atılacaq.

- Sizə yazıçı cəmiyyətin barometridirmi? Onun missiyası nə olmalıdır?

- Əsrlərdir ki, yazıçılar yaşadıkları cəmiyyətdə aparıcı qüvvə kimi çıxış edirlər. Yazıçı cəmiyyətin, mənsub olduğu xalqın güzgüsüdür. Onun ideyalarını əks etdirən əsərləri ümumbəşəri mahiyyət daşıdıqca yazıçının təsvir etdiyi predmet də əbədləşir. Yazıçı öz əsərini əlində məşəl kimi tutur. Onun əsas vəzifəsi xeyirlə şərini mübarizəsində xeyrə rəvac vermək, insanların saflaşmasına nail olmaq, dünyamızı qorumaqdır.

- Mükəmməl cavablarınızda görə sizə təşəkkürümü bildirirəm.

- Sağ olun. mən də sizə minnətdaram.

Söhbəti qələmə aldı.

Səadət SULTAN  
yazıçı-publisist, tərcüməçi: